Geplande aanpak Aziatische hoornaar

16 juli 2025

De provincie Noord-Brabant bouwt de bestrijding van Aziatische hoornaars af en pakt in plaats daarvan een coördinerende regierol op. 2025 vormt hierin een overgangsjaar, waarin de bestrijding van Aziatische hoornaar nog door de provincie wordt uitgevoerd (zolang er budget beschikbaar is), tegelijkertijd zal in samenspraak met belanghebbenden een provinciaal plan van aanpak worden opgesteld. Hierin worden duidelijke kaders en richtlijnen gegeven voor de verschillende belanghebbenden. Samenspraak met belanghebbende partijen gebeurt in de vorm van het Brabantse Hoornaaroverleg. Aan dit overleg nemen vertegenwoordigers van de gemeenten en imkerij deel, de belangrijkste belanghebbenden.

Deze notitie vormt de basis voor het gezamenlijke handelingskader van de Aziatische hoornaar. De voorgestelde aanpak is tweeledig. Er wordt zowel ingezet op een organisatiestructuur die zich richt op een centraal (en landelijk) georganiseerde kennisdeling als op een provinciaal/lokaal georganiseerde uitvoering van de bestrijding. Samengevat komt de aanpak op het volgende neer:

- Het handelingskader geeft richtlijnen voor de minimale benodigde (wettelijke) inspanning. Belanghebbenden maken zelf de afweging of zij een grotere inspanning willen leveren.
- De provincie neemt een coördinerende regierol. Dit betekent dat zij het initiatief neemt op het gebied van kennisdeling.
- De Provincie bestrijdt nesten daar waar een concreet risico is voor kwetsbare soorten of ecosystemen (belang biodiversiteit). Bijvoorbeeld in kerngebieden van wilde bijen.
- De gemeente bestrijdt nesten met een risico voor de volksgezondheid zoals laaghangende secundaire nesten (belang volksgezondheid en openbare orde).
- Imkers nemen maatregelen om hun bijenkasten te beschermen, al dan niet gesteund door de Provincie of gemeente. (belang landbouw/zorg voor eigendieren)

Achtergrond

Voor de Aziatische hoornaar geldt sinds 2021 een beheersopgave in plaats van een eliminatieopgave. Dit betekent dat volledige uitroeiing van de soort niet meer het doel is. Wel moet verdere verspreiding en aantasting van de biodiversiteit zoveel als redelijkerwijs mogelijk worden voorkomen. De beheersopgave betekent ook dat provincie niet als enige partij verantwoordelijk is voor de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Verschillende belanghebbenden zoals gemeenten,

terreineigenaren en imkers een eigen verantwoordelijkheid en rol in de aanpak van deze soort. Dit is vergelijkbaar met andere wijdverspreide invasieve exoten zoals de reuzenberenklauw.

Tot en met 2024 heeft de provincie de bestrijding van de Aziatische hoornaar zo veel mogelijk in eigen handen gehouden. De snelle uitbreiding van de Aziatische hoornaar heeft er echter toe geleid dat het voor de provincie niet langer haalbaar is om alle nesten op te sporen en te bestrijden[1]. Om die reden doet de provincie een beroep op andere partijen die vanuit hun eigen belang en medeverantwoordelijkheid voor natuur, landbouw en volksgezondheid te maken hebben met de Aziatische hoornaar.

Juridisch Kader

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De Unielijst maakt onderdeel uit van de Europese Verordening No. 1143/2024 waarin soorten zijn opgenomen die een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. Lidstaten zijn verplicht om maatregelen te treffen tegen deze soorten.
De noodzakelijke maatregelen zijn afhankelijk van het stadium waarin de introductie van een soort zich bevindt in een lidstaat. Vestiging van de soorten van de Unielijst in lidstaten moet voorkomen worden (preventie en eliminatie). Als de soort al is gevestigd in een lidstaat bij plaatsing op de lijst, dan moet de soort beheerst worden.
Wanneer vestiging van een soort ondanks inspanningen niet voorkomen kan worden en volledige uitroeiing niet meer mogelijk wordt geacht, kan op verzoek van de lidstaat de status van de soort worden gewijzigd van 'vroeg stadium van invasie' (doel: snelle uitroeiing), naar 'gevestigd' (doel: beheersen). In 2021 is geconcludeerd dat de volledige uitroeiing van de Aziatische hoornaar in Nederland niet meer mogelijk is waardoor de status van "vroeg stadium van invasie" is gewijzigd naar "gevestigd".

Sinds 2018 zijn de provincies (beleids-)verantwoordelijk voor de beheersing en bestrijding van invasieve exoten van de Unielijst en het herstel van ecosystemen. Zij handelen hierbij vanuit hun wettelijke taken ten aanzien van natuurbescherming. De provincies kunnen zelf invulling geven aan deze verantwoordelijkheid en initiëren hiertoe onderzoek, doen aanbestedingen en richten zich op

[1] Zie voor een verdere toelichting [Link]

communicatie met andere partijen. De provincies mogen hierin prioriteren en hun eigen beleid bepalen.
De verantwoordelijkheid voor de aanpak van invasieve exoten betekent niet dat de provincie zelf alle maatregelen moet of kan uitvoeren. Bij gevestigde wijdverspreide soorten met een beheersopgave hebben alle betrokken partijen een eigen of medeverantwoordelijkheid die samenvalt met hun publieke taak en/of eigendom. De provincie heeft hierin een faciliterende en waar mogelijk coördinerende rol vanuit het provinciale natuurbelang.

Betrokken belangen

De Aziatische hoornaar vormt een risico voor de biodiversiteit, volksgezondheid en landbouw, waaronder de imkerij. Partijen hebben vanuit hun belang ten aanzien van deze aspecten dan ook een gedeelde verantwoordelijkheid in de bestrijding van de Aziatische hoornaar.

Biodiversiteit

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De werksters van de Aziatische hoornaar vangen vliegende insecten als voedsel voor de larven. Prooidieren bestaan voornamelijk uit honingenbijen, maar ook uit wilde bijen, wespen, vliegen en andere vliesvleugeligen. Dit heeft een direct effect op de prooidieren en een indirect effect op de bestuiving van (wilde) planten en mogelijk ook op andere insecteneters.

Volksgezondheid en openbare orde (steekgevaar)

Net als veel andere wespensoorten kunnen Aziatische hoornaars steken als ze zich bedreigd voelen. De steek van de Aziatische hoornaar kan pijnlijker zijn, maar is niet gevaarlijker dan die van andere soorten zoals de limonadewesp. Een steek van de Aziatische hoornaar is, net als bij andere wespensoorten, wel gevaarlijk wanneer de persoon allergisch is voor wespensteken. Het risico voor de gezondheid is groter wanneer de persoon meerdere keren wordt gestoken, bijvoorbeeld wanneer Aziatische hoornaars hun nest gezamenlijk verdedigen.
De voorjaarsnesten van de Aziatische hoornaar zijn klein en bevinden zich vaak op plekken waar men in contact kan komen met het nest. Denk aan nestkastjes, heggen, schuurtjes en spouwmuren. Grote zomernesten van de Aziatische hoornaar hangen meestal hoog in de boom waardoor de kans op steekincidenten klein is.

Landbouw en Imkerij

De Aziatische hoornaar is een opportunist die het voedsel kiest dat het meest voorhanden is. De voornaamste voedselbron van de Aziatische hoornaar is, mede als gevolg van de beschikbaarheid, de honingbij. Aziatische hoornaars zijn vaak te zien bij bijenkasten waar ze jagen op bijen. Hun aanwezigheid veroorzaakt stress bij het bijenvolk, waardoor er een hoger risico is op bijenvolksterfte in de winter. Vanuit imkers zijn dan ook grote zorgen over de gevolgen van de Aziatische hoornaar voor hun bijenvolken. Indirect zijn er (mogelijk) effecten voor de bestuiving van landbouwgewassen. Er zijn ook signalen dat werksters (vraat)schade veroorzaken aan (zachte) fruitgewassen zoals appels, peren, druiven en pruimen.

Voorgestelde aanpak

Voor de Aziatische hoornaar geldt een *beheersopgave*. De soort is niet meer uit te roeien in Noord-Brabant en volledige provincie brede eliminatie is dus *geen* haalbaar doel. Wel zal de soort beheerst moeten worden zodat de schade aan diverse belangen zo veel mogelijk beperkt blijft. Dit betekent dat voor verschillende belangen een afweging wordt gemaakt in welke mate de (lokale) bestrijding van de soort opweegt tegen de kosten.

Kern van de gezamenlijke aanpak is dat iedere partij vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid en belang bijdraagt aan de beheersing van de Aziatische hoornaar. Hierin kunnen belanghebbenden zelf een afweging maken van de wijze waarop zij de Aziatische hoornaar beheersen. De provincie heeft hierin een coördinerende en faciliterende rol. Dit betekent dat de Provincie aan de lat staat voor kennisdeling en richtlijnen formuleert voor de aanpak van de Aziatische hoornaar.

De onderstaande aanpak wordt momenteel verder uitgewerkt in een concreet handelingskader en geeft een beeld van de richting waarin wordt gedacht.

Provinciale versus landelijke aanpak

Provincies geven in principe zelf invulling aan de aanpak van invasieve exoten. Op deze manier is er ruimte voor de regionale en lokale verschillen tussen de provincies en de exotenproblematiek ter plaatse. Hoewel deze notitie zich in eerste instantie richt op een Brabantse uitwerking, is er ook het besef dat de Aziatische hoornaar zich niet aan provinciale grenzen houdt. Daarom zal ook in interprovinciaal verband de samenwerking worden gezocht voor aspecten die om een landelijke uitwerking vragen. Denk bijvoorbeeld aan een gezamenlijke landelijke informatievoorziening.

Opsporing van nesten

- Zoekgroepen vormen een belangrijke schakel in de opsporing van Aziatische hoornaars, maar ook in de voorlichting. Inwoners zien dat er in hun wijk wordt gezocht naar Aziatische hoornaars en spreken de vrijwilligers hierover aan. Dit vergroot het lokale bewustzijn en ze bieden een laagdrempelige mogelijkheid voor contact en inzicht in wat men zelf kan doen.
- Er kan worden ingezet op een samenwerking tussen lokale zoekgroepen en gemeentes. Bijvoorbeeld via een aanspreekpunt per zoekgroep of een koppeling met gemeentelijke meldpunten waarin meldingen kunnen worden doorgegeven.
- De provincie kan een partij opdracht geven om de diverse vrijwillige zoekgroepen te coördineren en faciliteren
- Vrijwillige zoekgroepen kunnen ondersteund worden met zendersets. Dit kan via een subsidieregeling, maar wellicht ook via een provinciale coördinator die de zenders inkoopt en vervolgens uitleent aan de zoekgroepen.

Bestrijding van nesten

Voor de bestrijding van nesten wordt gedacht aan een gezamenlijke basis ambitie, waarin is vastgelegd welke nesten in ieder geval moeten worden bestreden, waarbij belanghebbende partijen zelf de keuze maken of ze meer willen doen.

1. Vanuit biodiversiteitsoogpunt wordt de soort lokaal uitgeroeid. Bijvoorbeeld bij leefgebieden van wilde bijen, wespen of zweefvliegen van de Rode lijst. De bestrijding in deze gebieden is de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Brabant.
2. Vanuit het oogpunt van volksgezondheid en openbare orde worden locaties of situaties bepaald waarin secundaire nesten moeten worden bestreden, bijvoorbeeld via een risico gestuurde aanpak. Denk aan secundaire nesten die laag bij de grond hangen of binnen een bepaalde straal van een school of zorginstelling etc. Gemeentes zijn verantwoordelijk voor de bestrijding van deze nesten vanuit hun belang voor de openbare orde en volksgezondheid.

3. Voor alle primaire nesten en overige secundaire nesten maakt iedere gemeente zelf een afweging over de gewenste extra inzet. Overwogen kan worden om:
    a. Alle nesten te bestrijden ongeacht locatie (gemeente of particuliere grond)
    b. Alleen nesten op gemeentegrond te bestrijden
    c. Alleen primaire nesten te bestrijden. Dit zijn de kleinere voorjaarsnesten waar men sneller mee in aanraking komt (dus een groter steekgevaar). De bestrijding van deze nesten is goedkoper dan de bestrijding van secundaire nesten.
    d. Een (gedeeltelijke) vergoeding of tegemoetkoming aanbieden voor de bestrijding van nesten op particulier terrein.
4. Terreineigenaren kunnen ervoor kiezen om nesten die niet door de gemeente of provincie worden bestreden zelf te bestrijden. Het gaat dan om nesten die *geen* concreet risico opleveren voor de volksgezondheid en/of biodiversiteit. Dit is vergelijkbaar met de aanpak van andere plaagsoorten waarvoor een terreineigenaar zelf maatregelen kan nemen als er sprake is van overlast.

Bescherming van bijenvolken

Het is niet langer haalbaar om alle nesten van de Aziatische hoornaar te bestrijden. De Aziatische hoornaar is daarmee één van de drukfactoren voor honingbijen (en wilde bijen) waarmee imkers te maken krijgen. Naast het aanpakken van de overige drukfactoren voor honingbijen zal dus ook gezocht moeten worden naar mogelijkheden voor imkers om hun bijenvolken te beschermen tegen de Aziatische hoornaar. Momenteel zijn er verschillende technieken beschikbaar of in ontwikkeling die bijenvolken tegen de Aziatische hoornaar beschermen. In het beheerplan worden deze vormen van hoornaar bescherming en eventuele bijbehorende financieringsmogelijkheden nader uitgewerkt.

Communicatie

De provincie stelt (in afstemming met belanghebbenden) een communicatiestrategie op rondom de Aziatische hoornaar dat ondersteuning biedt aan de coördinerende en faciliterende rol van de provincie. Hierbij is bijvoorbeeld aandacht voor het ontwikkelen en delen van communicatiemateriaal en jaarlijks terugkerende communicatiemomenten. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij landelijke trajecten.

Een communicatiekalender met daarin de boodschap, doelgroep en hoe we die het beste kunnen bereiken wordt in de werkgroep afgestemd.

Mogelijke communicatiemomenten voor belanghebbenden en/of het brede publiek zijn:

- Start hoornaar seizoen
    - oproep om koninginnen te vangen
    - voorlichting over primaire nesten en steekgevaar
- Hoogseizoen:
    - Informeren over zoekgroepen en waar werksters en nesten gemeld kunnen worden
- Najaar:
    - Terugkoppeling van het afgelopen jaar: resultaten

Mogelijk communicatiemateriaal voor gemeentes, zoekgroepen en imkerverenigingen om inwoners te informeren kan bestaan uit:

- Flyers
- Een (landelijke) website met onder andere informatie over herkenning, gedrag en risico's van de Aziatische hoornaar.
- Beschikbaar stellen van informatie voor gemeentelijke websites
- Richtlijnen/adviezen voor imkers en groenbeheerders over de omgang met nesten.
- Een jaarlijkse netwerkdag voor gemeentes voor het uitwisselen van ervaringen en informatie.

Financiën

Tot en met 2025 heeft de provincie middelen beschikbaar gesteld voor de maximale bestrijding van nesten van de Aziatische hoornaar. Doel was om zoveel mogelijk nesten te bestrijden. Deze aanpak, waarbij de provincie het voortouw neemt in de bestrijding, is niet langer haalbaar. Niet alleen neemt het aantal nesten, ondanks de maximale bestrijding, toe, maar de kosten wegen niet meer op tegen de baten. Vanaf 2026 wordt geen budget meer beschikbaar gesteld voor de maximale bestrijding van de Aziatische hoornaar.

In bovengenoemde aanpak wordt geborgd dat nesten die een direct gevaar vormen voor de biodiversiteit of volksgezondheid worden bestreden door de provincie, dan wel gemeente. Hiervoor moet door de betrokken partijen apart budget beschikbaar worden gesteld. In aanvulling op de nesten die in elk geval moeten worden bestreden, kunnen gemeentes en de provincie de afweging maken om aanvullend nesten te bestrijden. Dit is een financiële afweging die elke partij zelf maakt, de Provincie kan hier eventueel in ondersteunen.
Voor nesten die niet door de gemeente of provincie worden bestreden, geldt dat de eigenaar van het terrein waar het nest zich bevindt, zelf de kosten opbrengt voor het verwijderen van het nest. De terreineigenaar maakt zelf de afweging of het nest bestreden wordt.

De provincie stelt middelen beschikbaar voor de bestrijding van nesten die zij vanuit haar eigen verantwoordelijkheid moet bestrijden. Daarnaast worden aanvullend middelen gereserveerd voor het uitvoeren van de coördinerende rol van de provincie. Deze middelen zijn bedoeld voor het ontwikkelen van communicatiemateriaal, regie op opsporing en monitoring of eventueel als tegemoetkoming aan imkers die hun kasten willen beschermen. De precieze inzet van middelen wordt nog nader bepaald.